

הקריאה למשה

מים ראשונים: כבר טעמנו ודרשנו מעט בקריאה זו למשה בדברינו [דעה קניית מה חסרת - דעה חסרת מה קניית](#), בפרשה זו לפני מספר שנים. אך אמרו חכמים בתלמוד הבבלי: "אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש" (חגיגה ג ע"א), ובירושלמי ראש השנה פרק ג הלכה ה: "היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה - דברי תורה עניים במקומן ועשירים במקום אחר".

ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר: (ויקרא א א).¹

וישכן בבוד ה' על הר סיני ויכסהו הענן ששית ימים ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן: (שמות כד טז).²

ויקרא רבה פרשה א סימן ט

"ויקרא אל משה" - ולאדם לא קרא! והלא כבר נאמר: "ויקרא ה' אלהים אל האדם" (בראשית ג ט)³! אלא, אין גנאי למלך לדבר עם אריסו.⁴ "וידבר ה' אליו" - ועם נח לא דיבר! והלא כבר נאמר: "וידבר אלהים אל נח" (בראשית ח טו)! אלא, אין גנאי למלך לדבר עם נוקרו.⁵

"ויקרא אל משה" - ולאברהם לא קרא? "ויקרא מלאך ה' אל אברהם" (בראשית כב טו)! אלא אין גנאי למלך לדבר עם פונדקי שלו.⁶ "ויקרא אל משה" - ולא אברהם. באברהם כתוב: "ויקרא מלאך ה' אל אברהם שנית מן השמים" - המלאך קורא והדבור מדבר. ברם הכא, אמר ר' אבין: אמר הקב"ה: אני הוא הקורא ואני המדבר, שנאמר: "אני אני דברתי אף קראתי, הביאותיו והצליח דרכו" (ישעיה מח טו).⁷

מדרש תנחומא (בובר) פרשת ויקרא סימן ה

"ויקרא אל משה" – זה שאומר הכתוב: "אז דברת בחזון לחסידיך ותאמר שויתי עזר על גבור הרימותי בחור מעם" (תהלים פט כ) - אעפ"י שדיבר הקב"ה עם אדם הראשון, וצוהו על עץ הדעת, הוא לעצמו היה בעולם. וכן נח אעפ"י שדיבר עמו הוא היה תמים בדורותיו, וכן אברהם וכן יצחק וכן יעקב יחידים היו בעולם. אבל משה,

¹ קריאה זו הפותחת את הספר השלישי שבחומשי תורה, ואשר נתנה לו את שמו המוכר יותר "ויקרא" על פני "תורת כהנים", בולטת על רקע סיום ספר שמות (ספר הגאולה) במילים: "ולא יכל משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן וכבוד ה' מלא את המשכן" (שמות מ לה). וכפי שמבאר רשב"ם על הפסוק: "לפי שכתוב למעלה בסוף הספר ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד וגו', לכן קראהו הקב"ה מתוך אהל מועד". יש כאן חיבור ברור ביותר בין שני החומשים. ראו אבן עזרא, רמב"ן וחזקוני, כולם באותה דרך. אך הפעם נתמקד במדרשים ונמעט בפרשנים.

² "ויקרא אל משה" הנוסף שבמקרא (הראשון נכון יותר), קשור בעלייתו של משה להר סיני, לאחר מעמד הר סיני, למשך ארבעים יום ללמוד את התורה ולקבלה. הקשר בין שתי קריאות אלה מתבקש ויוצר את ההשוואה שעוד נראה להלן בין מעמד הר סיני בו ניתנה התורה באופן חד-פעמי (במעמד כביר אחד או במשך ארבעים יום ולילה, בלוחות השנים) ובין משכן העדות שמשם יצא הדיבור המתמשך: "ונודתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרבים אשר על ארץ העדת את כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל" (שמות כה כב). ראו דברינו [וישמע את הקול](#) בפרשת נשא. ואם לא נדקדק בצירוף המדויק של המלים "ויקרא אל משה", נמצא עוד שתי קריאות נוספות למשה: בסנה (שמות ב י), ובהכנה למעמד הר סיני (שמות יט ז כ). ומפרשתנו ואילך משה הוא הקורא לאחרים: לבני ישראל (דברים ה א, כט א), וליהושע בעת העברת התפקיד אליו (דברים לא ז).

³ היינו, מה החידוש בקריאה של ה' למשה, גם לאדם הראשון הוא קרא. ולהלן גם השאלה מנח ומאברהם.

⁴ נראה שהתשובה שהמדרש נותן לשאלה היא שהקריאה לאדם הראשון הייתה כביכול מדלית ברירה. הוא היחיד בעולם, הוא האריס שבעל השדה, העולם, הקב"ה, הפקיד על הארץ "לעבדה ולשומרה". אז איך לא ידבר המלך עם אריסו?

⁵ ר"מ מרגליות מבאר שנוקרו הוא רב החובל שלו (מקור המילה הוא מיוונית). לפיכך, גם כאן אין זה גנאי ופחיתות כבוד למלך שידבר עם מי, שבדומה לאדם הראשון, הופקד בידו הגה העולם (הגה התיבה). ראו הערות וביאורים בעמוד כג בויקרא רבה מרגליות וכן הערת ליברמן בעמוד תתס"ט שם, שמשווה את כל העניין למשל הטבח והשר של בלעם כנגד משה. משל שהבאנו בדברינו [משל הטבח והשר](#) בפרשת בלק.

⁶ אברהם כבר אינו "יחיד בעולמו" כאדם הראשון וכנח, וההסברים לעיל של אריס ורב חובל לא יעזרו והנה קרא הקב"ה גם לאברהם, אז מה מיוחד בקריאה למשה? תשובה ראשונה שהמדרש מציע היא שאברהם גם הוא יחיד, יחיד באמונה, הוא שעשה אכסניה לשכינה (ביטוי שמקובל אצל הפרשנים ואין מקורו כנראה בחז"ל). ראו בראשית רבה מז ו שהוא מבקש את רשות המלאכים להיפרד תחילה מהשכינה. ראו גם בראשית רבה נד ו שהוא "מכריח" את המתארחים אצלו לברך לקב"ה (ראו דברינו [אשל אברהם](#) בפרשת וירא). אכסניה זו לשכינה מזכירה כמובן את אוהל מועד שאליו נקרא כעת משה. אז מה בסוף היתרון והייחוד של משה?

⁷ תשובה שנייה, שאצל אברהם הקריאה באה מהמלאך, לא ישירות מהקב"ה (וכבר ניצל זאת בלעם בהתחכמותו על המלאך שעוצר אותו בדרך, ראו במדבר רבה כ טו, בדברינו [בין אברהם לבלעם](#) בפרשת בלק). נוסף לכך: "ויקרא אל משה וידבר אליו וכו'". שני פעלים פה: קר"א ודבר ושניהם ישירות מהקב"ה. הקריאה היא למטרת דיבור. בין כך ובין כך, נוצרת השוואה, גם אם לא מלאה, בין הקריאה אצל אברהם שם הונח היסוד לבית עולמים והוקרב האיל בתמורה ליצחק ובין הקריאה למשה במשכן שהוא מקום הבאת קרבנות כנפריה. מכאן אפשר להפליג לקשר בין מעשה העקידה ועבודת הקרבנות ולא נפליג בכך.

כמה צדיקים היו בעולם: שבעים זקנים, בצלאל ואורי ואהרן ובניו והנשיאים, ולא קרא מכולם אלא משה, הוי אומר: "הרימותי בחור מעם" - זה משה, דכתיב: "לולי משה בחירו" (תהלים קו כג).⁸

מדרש אגדה (בובר) בראשית פרק כז – קריאה בלשון צניעות

"ויבוא אל אביו ויאמר אביו". לשון צניעות, קרא לו תחילה ואחר כך דבר עמו, כדרך שהשכינה קראה לאברהם, שנאמר: "ויקרא מלאך ה' (בראשית כב טו) ואחר כך: "ויאמר בי נשבעתי". וכן השכינה עשתה במשה, שנאמר: "ויקרא אל משה וידבר ה' אליו" (ויקרא א א) - קרא ואחר כך דיבר.⁹

מסכת יומא דף ד עמוד ב – הקדמת קריאה לדיבור

"ויקרא אל משה וידבר" - למה הקדים קריאה לדיבור? לימדה תורה דרך ארץ, שלא יאמר אדם דבר לחברו אלא אם כן קורוהו. מסייע ליה לרבי חנינא, דאמר רבי חנינא: לא יאמר אדם דבר לחבירו אלא אם כן קורוהו. "לאמר" - אמר רבי מוסיא בר בריה דרבי מסיא משמיה דרבי מנסיא רבה: מניין לאומר דבר לחברו שהוא בבל יאמר, עד שיאמר לו לך אמור - שנאמר: "וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר" (ויקרא א א).¹⁰

מדרש תנחומא (בובר) פרשת ויקרא סימן ד – קריאה לבורח מהשררה

"ויקרא אל משה". זה שאומר הכתוב: "גאות אדם תשפילנו ושפל רוח יתמוך כבוד" (משלי כט כג) - כל מי שבורח מן השררה - השררה רודפת אחריו. שאול ברח מן השררה בשעה שבא למלוך, שנאמר: "וישאלו עוד בה' הבא עוד הלום איש ויאמר ה' הנה הוא נחבא אל הכלים" (שמואל א י כב) ... אמר להם: אין אני ראוי למלכות ... זה ברח מן השררה ורדפה אחריו ... ואבימלך בן ירובעל רדף אחר השררה וברחה ממנו ... ומשה ברח מן השררה בשעה שאמר לו הקב"ה: "לכה ואשלחך אל פרעה וגו' (שמות ג י), ויאמר בי אדני שלח נא ביד תשלח" (שם ד יג). ... כיון שהלך ואמר: "כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח אֶת עַמִּי וְיִחַגְּוּ לִי בְּמִדְבָּר" (שמות ה א)¹¹ ... התחיל משה אומר אני כבר עשיתי שליחותי, הלך וישב לו. אמר לו הקב"ה: ישבת לך? "בוא דבר אל פרעה מלך מצרים" ... על כל דבור ודבור: "לך אל פרעה", "השכס בבוקר", ללמדך שהיה בורח מן השררה. לסוף הוציאם וקרע להם את היס, והביאם אל המדבר, והוריד להם את המן, והעלה להם את הבאר, והגיז להם את השליו, ועשה את המשכן, ואמר: מכאן ואילך מה יש לי לעשות? עמד וישב לו. אמר לו הקב"ה: חייך, יש לך מלאכה גדולה מכל מה שעשית, ללמד לבני טומאה וטהרה ולהזהירן היאך יהו מקריבין לפני ... אבימלך רדף אחר השררה וברחה ממנו, לקיים מה שנאמר: "גאות אדם תשפילנו" (משלי כט כג).¹² "ושפל רוח יתמוך כבוד" (שם) - זה משה, שנאמר: ותחסרהו מעט מאלהים וכבוד והדר תעטרהו (תהלים ח ו).¹³

⁸ כאן הסיבה היא פשוטה יותר, אין כבר "יחידים בעולם", אין אריס ואין רב חובל וגם לא אכסנאי. משה הוא אחד מיני רבים בעם ישראל. הגם שניתן לומר שגם אברהם נבחר מתוך רבים, כפי שאנו אומרים בכל יום: "אתה הוא האלהים אשר בחרת באברהם .. ושמת שמו אברהם" (נחמיה ט ז), אבל שם זו בחירה של הבדלה מכל השאר ואילו כאן, משה הוא חלק מעדת ישראל. כל הציוויים אליו לא היו אישיים כמו אצל אברהם, אלא "דבר אל בני ישראל לאמר". כל הדיבור עם משה הוא בזכות בני ישראל ובגינם, כמתואר במדרש ויקרא ב ד ופסיקתא דרב כהנא פסקא ב: "כך אמר משה לפני הקב"ה: רבש"ע, משבעים אומות אוותינטיאות שיש לך בעולמך אי אתה מצוה אותי אלא על ישראל: צו את בני ישראל, דבר אל בני ישראל, אמור אל בני ישראל. אמר לו: שהן דבוקין לי ... הן שהמליכוני תחלה על הים ואמרו לי: ה' ימלוך לעולם ועד". ומכל ישראל אלה, נבחר משה, אולי בזכות ויצא אל אחיו וירא בסבלותם. בחירה זו אולי גם סוגרת מעגל עם אברהם ועם האבות, כמתואר במדרשים על האמירה למשה בסנה: "אל תקרב הלום" - "ויאמר הנני - הנני לכהונה ולמלכות. אמר לו הקב"ה: במקום עמודו של עולם אתה עומד? אברהם אמר: הנני ואתה אומר הנני?" (שמות רבה סוף פרשה ב), בדברינו [אל תקרב הלום](#) בפרשת תצוה. וכאן נראה שמשה מקבל את הגדולה המגיעה לו ומיישר קו עם אברהם ועם האבות.

⁹ הדגש כאן הוא על צניעות ומנהג דרך ארץ, על האופן בו יש לקרוא ולדבר, ומנקודת מבט זו, אין חשיבות להבדלים הדקים שבין אברהם ומשה, אדרבא, כאשר מושם הדגש על דרך ארץ וצניעות הדיבור, השווה והדומה גדולים מהשונה והמפריד בפרט זה או אחר.

¹⁰ שאדם לא יאמר משהו לחברו, אלא אם הוא מרגיש שחברו "קורא לו". וברש"י הפותח את הפרשה, לא רק דרך ארץ וצניעות, אלא גם חיבה ורעות: "ויקרא אל משה - לכל דברות ולכל אמירות ולכל ציוויים קדמה קריאה, לשון חבה, לשון שמלאכי השרת משתמשים בו, שנאמר (ישעיה ו ג) וקרא זה אל זה". ובהקשר הכללי של דרך ארץ, ראו דברינו [לימדה תורה דרך ארץ](#) בפרשת חוקת.

¹¹ בעמידה הראשונה של משה ואהרון לפני פרעה. שלאחריה באה הנסיגה הגדולה ודברי משה שם: "והצל לא הצלת את עמך".

¹² הכוונה לאבימלך בן גדעון שהרג את כל אחיו כמסופר בספר שופטים פרק ט, לא לאבימלך של ספר בראשית או זה שבימי דוד (תהלים פרק לד).

¹³ ובמקבילה בויקרא רבה א ה בפרשתנו: "בשעה שנגלה הקב"ה למשה מתוך הסנה, היה מסתיר פניו ממנו שנאמר: ויסתר משה פניו. אל הקב"ה: ועתה לכה ואשלחך אל פרעה" ... שאם אין אתה גואלם אין אחר גואלם. בים, עמד לו מן הצד. אמר לו הקב"ה: ואתה הרם את מטך ונטה את ידך על הים ובקעהו - לומר, שאם אין אתה בוקעו אין אחר בוקעו. בסיני עמד לו מן הצד. אמר לו: עלה אל ה' אתה ואהרון - לומר, שאם אין אתה עולה אין אחר עולה. באהל מועד עמד לו מן הצד. אל הקב"ה: עד מתי אתה משפיל עצמך

ויקרא רבה פרשה א סימן ג – קריאה בשם שנתנה לו בת פרעה

עשרה שמות נקראו לו למשה: ירד, חבר, יקותיאל, אביגדור, אבי סוכו, אבי זנוח.¹⁴ רבי יהודה ברבי אלעאי אמר: אף טוביה שמו, הדא הוא דכתיב (שמות ב): "ותרא אותו כי טוב הוא" - כי טוביה הוא. רבי ישמעאל בר אמי אמר: אף שמעיה היה שמו.¹⁵

בא ר' יהושע בר נחמיה ופירש מקרא זה: "וַיִּקְרָא בְּךָ נְתַנְאֵל הַסּוֹפֵר מִן הַלְוִי לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים וְצָדוֹק הַכֹּהֵן בֶּן נְתַנְאֵל וְגו' " (דברי הימים א כד ו). "שמעיה" – ששמע אל תפילתו. "בן נתנאל" - בן שנתנה לו תורה מיד ליד. "הסופר" - שהיה סופרם של ישראל, "מן הלוי" - שהיה משבטו של לוי...¹⁶ רבי תנחומא בשם ר' יהושע בן קרחה אמר: אף לוי היה שמו על עיקר משפחתו: "הלא אהרן אחיך הלוי" (שמות ד יד). ומשה - הרי עשרה.¹⁷ אמר לו הקב"ה למשה: חייך, מכל שמות שנקראו לך, איני קורא לך אלא בשם שקראתך בתיה בת פרעה: "ותקרא שמו משה" (שמות ב י) – "ויקרא אל משה".¹⁸

שבת שלום
מחלקי המים

אין השעה מצפה אלא לך! תדע לך שהוא כן, שמכולן לא קרא הדיבור אלא למשה: ויקרא אל משה". וכבר הרחבנו כאמור בנושא זה בדברינו [דעה קניית מה חסרת - דעה חסרת מה קניית](#) בפרשה זו, על גדולתו של משה שאינו חושב שהמנהיגות והשליחות היא 'משרה לכל החיים'. ושם הבאנו מדרשים חריפים בהרבה על אנשים שרודפים אחרי השררה בלי שהתבקשו לכך, בלי שנקראו לשם, כגון זה בויקרא רבה א טו: "כל תלמיד חכם שאין בו דעת נבלה טובה הימנו. תדע לך שכן, צא ולמד ממשה, אבי החכמה, אבי הנביאים, שהוציא ישראל ממצרים ועל ידו נעשו כמה נסים במצרים... ועלה לשמי מרום והוריד תורה מן השמים, ונתעסק במלאכת המשכן, ולא נכנס לפני לפני עד שקרא לו, שנאמר: ויקרא אל משה". ראו גם דברינו [שרה](#) בפרשת קרח [ושרה על הציבור](#) בפרשת שמיני.

¹⁴ עד כאן, שבעה שמות.

¹⁵ מאיפה לקוח שם זה ואיפה עוד שלושה שחסרים למנין? על כך באה הדרשה שלהלן בהתבסס על פסוק בדברי הימים.

¹⁶ והמשך הדרשה שם מפרש מי הם המלך והשרים, צדוק הכהן, אחימלך ועוד שנזכרים שם בפסוק, ואנחנו קצרנו כאן.

¹⁷ ואנחנו ספרנו 12 שמות: משה, ירד, חבר, יקותיאל, אביגדור, אבי סוכו, אבי זנוח, טוביה, שמעיה, בן נתנאל, הסופר, הלוי.

¹⁸ ובשמות רבה פרשה א סוף סימן כו: "ותקרא שמו משה, מכאן אתה למד שכן של גומלי חסדים. אף על פי שהרבה שמות היו לו למשה, לא נקבע לו שם בכל התורה אלא כמו שקראתו בתיה בת פרעה. ואף הקב"ה לא קראהו בשם אחר". והמחקר מצא שמשה הוא שם שמקורו בשפה המצרית (כך גם מרדכי, אסתר ועוד). לאדם יכולים להיות מספר שמות. המבחן הוא באיזה שם פונים אליו וקוראים לו. ואולי גם זו דרך ארץ ואמירה חשובה לתחילת החומש השלישי העתיר בדינים ומצוות, לזכור מי הוא שנתן למשה את שמו ולהזכיר את הכבוד שחלק הקב"ה לבתיה בת פרעה! ראו דברינו [בתיה בת פרעה](#) בפרשת שמות. ואפשר גם לומר שחלק גדול מהשמות נתווספו לו במהלך פעילותו כמנהיג ומורה התורה, כגון: שמעיה, נתנאל, הסופר ועוד. אבל נשאר שמו הראשון שנתנה לו בת פרעה.